

Aleksandr Witaljewicz Małow
(Instytut Historii Rosji, Rosyjska Akademia Nauk w Moskwie)

Los jednego człowieka czasów Smuty: Jakow Michajłowicz Boborykin

tłum. A. Górak

Słowa kluczowe: Boborykin, Państwo Moskiewskie, Smuta, Nowogród Wielki.
Keywords: Boborykin, Moscow State, Smuta, Veliky Novgorod.

Boborykin (Babarykin) Jakow Michajłow syn († 15 października 1629 r.)

Jakow Michajłowicz – prawdziwy syn swoich czasów, czasów *Smuty* – okazał się najbardziej znanym i wyrazistym przedstawicielem rodu Boborykinów. Zrobił zawrotną karierę: od prowincjonalnego szlachcica nowogrodzkiego derewskiej *pjatiny* [jedna z pięciu części ziem nowogrodzkich – red.], do drugiego sędziego Przykazu Pomiestnego¹, a egzekutorem jego testamentu był sam ojciec cara, pan i patriarcha Wszechrusi Filaret Nikitycz. Dlatego zupełnie nieprzypadkowo J.M. Boborykin jest wspominany przez wielu historyków, poczynając od S.M. Sołowjewa i W.O. Kłuczewskiego. Poświęcono mu artykuł w *Rosyjskim słowniku biograficznym*², notki biograficzne o nim spotyka się w monografii G.A. Zamiatina³, słowniku G.M. Kowalenko⁴, bazie danych A.A. Sielina⁵, publikacjach W.D. Koczetkova i A.A. Czibisa⁶.

¹ Przykaz pomiestnyj – jeden z centralnych organów władzy wykonawczej w Państwie Moskiewskim XVI i XVII wieku zarządzający poza pewnymi wyjątkami wszystkimi ziemiami nadawanymi za służbę: pomietłami i wotczynami, i to nie tylko rozdawnictwem i ewidencją majątków, ale także prowadzeniem odpowiednich ksiąg wpisu [przyp. red.].

² *Русский биографический словарь*, Moskwa 1995 (reprint: Sankt Petersburg 1908), tom: Бетанкур–Берестер, s. 110.

³ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа на русский престол (1611–1616 г.)*, Jurjew 1913, s. 122–141.

⁴ Г. М. Коваленко, Я. М. Боборыкин, [w:] *Великий Новгород. История и культура IX–XVII веков: энцикл. Словарь*, Sankt Petersburg 2007.

⁵ А. А. Селин, *Боборыкины* [URL: <http://sh.spb.hse.ru/data/2015/12/15/1134339266/Gentry.rar> (04.09.2016)]

⁶ *Алатырский Троицкий мужской монастырь. Документы 1612 – 1703 годов*, сост. В.Д. Кочетков, А.А.

Boborykin wywodził swój ród od czwartego syna Andrieja Kobyły Gawszy (Gawryły), ich wywód rodowy z l. 1686–1688 (znane są trzy wywody) został wniesiony do „Aksamitnej księgi” («Бархатная книга»)⁷. Drzewo genealogiczne rodu w ostatnim okresie zostało opublikowane przez J.A. Mizisa⁸ (przy czym brat Jakowa Michajłowicza Jegup został nazwany przez Mizisa Jewsuplem) i A.W. Smirnowa⁹. Ten historyk także zaproponował, aby pochodzenie Boborykinów wiązać z pokrewieństwem z Romanowami, nie przytaczając żadnych przekonujących dowodów¹⁰. Historia tego rodu stała się tematem niedawno opublikowanej monografii A.W. Smirnowa, w której Jakowowi Michajłowiczowi została poświęcona najpełniejsza w obecnej historiografii nota biograficzna¹¹.

Wobec tego napisanie pełnowymiarowej biografii tego bohatera czasów *Smuty* zasługuje na odrębną książkę. Ten artykuł pretenduje jedynie do miana szkicu wprowadzającego do obiegu naukowego odnalezione przez nas, w niepublikowanych lub publikowanych ale niewprowadzonych do obiegu naukowego źródłach, nowe dane o bohaterze naszego szkicu, we wszystkim innym odsyłamy póki co do not w monografiach G.A. Zamiatnina i A.W. Smirnowa, które zupełnie zostały wykorzystane w bazie danych A.A. Sielina. Pierwszy z nich najbardziej szczegółowo i wyraziście oddał treść dokumentów Przykazu Poselskiego odnośnie „nowogrodzkich służb” naszego bohatera.

Rodzice Jakowa Boborykina – Michaił Borysowicz i Feodozja Niefiedijewna, poza naszym bohaterem wydali na świat jeszcze pięciu synów: Afanasija, Jegupa, Piotra, Iwana i Nikitę (Mykitę). Dwóch ostatnich w październiku 1629 r. jeszcze żyło¹². *Nowicznij okład* (pierwsze nadanie *pomiestja* – majątku ziemskiego za służbę) wynoszący 300 ćwierci w derewskiej *pjatinie* Jakow Michajłowicz otrzymał w Nowogrodzie przy *wierstaniu* [zaliczanie do służby wojskowej połączone z nadawaniem majątków – red.] w 1601 r. przez Michaiła Michajłowicza Kriwego-Sałytkowa i djaka Iwana Wasiljewa *nowików* na służbę poszczególnych miast, zaliczanych do nowogrodzkiego *razrjadu* [województwa]¹³. W sierpniu 1602 r. przybył on do Nowogrodu, aby wziąć udział w powitaniu duńskiego księcia Jana, narzeczonego Kseni (córka Borysa Godunowa), który następnie zmarł w Moskwie przed ślubem, 28 X 1602 r.¹⁴. W księgach *datocznych* [zawierających wykaz darowanych majątków i obdarowanych] szelońskiej *pjatiny* 112-go

Чибис, Улjanовск 2015, s. 423.

⁷ Л. М. Савелов, *Родословные записи*, wyd. 1, Moskwa 1906, s. 183; С. Б. Веселовский, *Исследования по истории класса служилых землевладельцев*, Moskwa 1969, s. 140–161, 484; А. В. Антонов, *Родословные росписи конца XVII века*, Moskwa 199, s. 97–98.

⁸ Ю. А. Мизис, *Воевода Московского царства (Р. Ф. Боборыкин на государственной службе)*, Tambow 2012, forzas.

⁹ А. В. Смирнов, *Боборыкины: история рода (XIV – середина XVIII века)*, Iwanowo 2015, drugi forzas.

¹⁰ Ю. А. Мизис, *Воевода Московского царства...*, s. 20.

¹¹ А. В. Смирнов, *Боборыкины...*, № 63/61, s. 56–59.

¹² Rosyjskie Państwowe Archiwum Dawnych Akt (dalej: RGADA), zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 4, ks. 6004, k. 312 v.–319, 323 v., 327 v.

¹³ RGADA, zesp. 210 Разрядный приказ, inw. 4 Дела десятиен, ks. 120, k. 6. – publik.: А. В. Малов, *Новгородская новичная верстальная десятиня 1601 г.*, [w:] *Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени*, t. 3. Moskwa 2014, s. 244–276.

¹⁴ А. А. Селин, *Приезд принца Ганса Датского в Московское государство и Новгородский служилый город в 1602 г.*, [w:] *Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени*, t. 3, Moskwa 2014, s. 298.

(1603/04) roku Boborykin jest zapisany z *pomiestjem* w wys. 300 ćwierci z notą: «згодние з москiewską gramotą Borysa Godunowa z zapisu djaka Iwana Jefanowa 112-go roku napisano 300 ćwierci». Na podstawie tego dokumentu (gramoty) otrzymał on w nagrodę (za służbę) 100 ćwierci dożywotniego *pomiestja* wdowy Kuźmy Łodygina Antonidy z córką w burjewskim pogoście, «а не додано ему в оклад 200 чети»¹⁵.

Przy *wierstaniu* przeprowadzonym przez bojarzyna i wojewodę ks. M.P. Katyrjewa-Rostowskiego 114-go (1605/06) r. przydzielono mu stary dział 200 ćwierci: «денги даны другие» 11 rub. W 115-m (1606/07) r. za służbę wg gramoty i wykazu z wpisu djaka Tomiły Ługowskiego dodano 50 ćwierci, a cały jego dział pomiestnyj stanowił 550 ćwierci, a ponadto zaliczono go do uprzywilejowanej kategorii czetwertczyków: «да пущен в Четь»¹⁶. Jak słusznie zauważył A.W. Smirnow¹⁷, te ostatnie nagrody otrzymał Boborykin za służbę jelecką, kaszyrską i tulską, od lipca 1606 do 10 października 1607 r.¹⁸ i za bitwę na rzece Wosmie, co potwierdzają także niepublikowane dokumenty Przykazu Pomjestnego (patrz niżej). Jelecka służba to nieudany pochód dwupułkowej armii bojarzyna ks. Iwana Michajłowicza Worotyńskiego (większy pułk) i okolicznego Michaiła Borysowicza Szejna (przodowy pułk) na Jelec, w lipcu – sierpniu 1606 r., który stał się jednym z centrów powstania przeciwko carowi Wasylowi Iwanowiczowi Szujskiemu¹⁹. Po pobiciu wojsk wojewody Samozwańca I. W. Bołotnikowa pod Moskwą i szeregu następnych, łącznie z pochodem wojewody Samozwańca I.I. Bołotnikowa na pomoc „carewiczowi” Łępiotrowi i bojarzynowi ks. A.A. Telatewskiemu, spróbowali znowu przejąć inicjatywę w swoje ręce i ruszyli na Kaszyrę. Car z wojskiem natarł na Sierpuchów, a drugą armię bojarzyna ks. A.W. Golicyna skierował na Kaszyrę. Pod Kaszyrę większy pułk księcia Golicyna i G.G. Puszkina przybył «после Николина дни», gdzie na jego spotkanie z Rajazania wyszedł pułk bojarzyna ks. B.M. Łykowa, F. J. Bułhakowa-Denisjewa i P.P. Lapunowa²⁰. To wojsko spotkało buntowników I.I. Bołotnikowa, A.A. Telatewskiego i M. Aksakowa 17 wiorst do Kaszyry, nad rz. Wosmą, dopływem rz. Besputy, i w okrutnych bojach 5–7 lipca 1607 r. zadało im porażającą klęskę – «побили на голову»²¹. Podstawę przesądzającą o wartości bojowej, wszystko na

¹⁵ Книги дачные (и отдельные) Шелонские пятины 111-го и 112-го и 113-го и 114-го и 115-го годов – RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 3, ks. 16854 Даточные книги Шелонской пятины 1603–1608 гг., k. 62 v.

¹⁶ RGADA, zesp. 210 Разрядный приказ, inw. 4 Дела десятиен, ks. 121, k. 25–25 v. – Dane z wykazu z dziesięcin z Ermitażu przytoczył Sielin: A.A. Селин, *Боборыкины* (ОР РНБ. Эрм. 341.1, k. 47).

¹⁷ А.В. Смирнов, *Боборыкины...*, s. 56, 148–149, przyp. 11.

¹⁸ О. А. Курбатов, *Военная история Смуты начала XVII века*, Moskwa 2014, s. 45, 47–49, 54–56.

¹⁹ С. А. Белокуров, *Разрядные записи за Смутное время (1604–1613 гг.)*, Moskwa 1907, s. 8; Д.П. Бутурлин, *История Смутного времени в России в начале XVII века*, Moskwa 2012, s. 111–113; В. Н. Козляков, *Смута в России. XVII век*, Moskwa 2007, s. 195–199; tenże, *Василий Шуйский*, Moskwa 2007, s. 111–114; tenże, *Герои Смуты*, Moskwa 2012, s. 17; М. Ю. Зенченко, *Южное Российское порубежье в конце XVI – начале XVII в. (опыт государственного строительства)*, Moskwa 2008, s. 131–132, 136–142; О. А. Курбатов, *Военная история Смуты...*, s. 45, 47–49.

²⁰ Wg innej wersji większym pułkiem z księciem Golicynem dowodził ks. Łykov, a nie Puszkina, a z F.J. Bułhakowem-Denisjewem z Rjazania nadciągnął jeszcze Grigorij Fiodorow syn Sunbułow, ale z powodu miastnicztwa z Łykowem, Bułhakow w pochód nie poszedł – С. А. Белокуров, *Разрядные записи за Смутное время...*, s. 157.

²¹ С. А. Белокуров, *Разрядные записи за Смутное время...*, s. 45, 143, 157, 206, 214, 217, 272; Д.П. Бутурлин, *История Смутного времени...*, s. 124–125; И. О. Тюменцев, *Смутное время в России начала XVII столетия: Движение Лжедмитрия II*, Moskwa 2008, s. 175; В. Н. Козляков, *Смута в России...*, s. 217–219; tenże, *Василий Шуйский...*, s. 136–139; Н.Г. Петрова, *Скопин-Шуйский*, Moskwa 2010, s. 137; О. А. Курбатов,

to wskazuje, w oddziale Telatewskiego (większość spisów wymienia tylko jego, bez Bołotnikowa) stanowili kozacy dońscy, i gdy stronników Samozwańca zegnali z pola, oni skryli się w taborze, gdzie ich otoczono i wzięto szturmem: «осадя, взяли взятъем»²², czym też tłumaczy się aż trzydniowe trwanie bitwy. Tulska służba zaś to pochód na Tułę armii bojarzyna ks. M.W. Skopina-Szujskiego (21 maja sam car przystąpił do pochodu) zakończony kapitulacją twierdzy 10 października²³.

Datoczne księgi oboneżskiej *pjatiny* 117-go (1608/09) r. odnotowały jego nowe wynagrodzenie w majątkach ziemskich (*pomiestnyj okład*) w rozmiarze 650 ćwierci na podstawie грамоты cara Wasyla Szujskiego z zapisu djaka Nikołaja Nowokszczzenowa i stare *pomiestje* ze 100 ćwierci w szelońskiej *pjatinie*. I w tymże roku zgodnie z zapisem wojewody ks. Michaiła Wasiljewicza Skopina-Szujskiego i zgodnie z wyrokiem bojarzyna ks. Andrieja Piotrowicza Kurakina i djaków Jefima Telepniewa i Iwana Timofiejewa dano jemu *pomiestje* Iwana Andrijewa syna Sudakowa w bieżeckiej *pjatinie* liczące 450 ćwierci, po czym jego posiadanie stanowiło 550 ćwierci, a rezerwa razem 100 ćwierci²⁴. W tymże 117-m (1608/09) r., zgodnie z odrębnymi księgami oboneżskiej *pjatiny*, Grigorij Titow wydzielił J.M. Boborykinowi razem z Połujechtem Matwiejewem synem Kołyczowa z *pomiestja* I.A. Sudakowa w rożeskim pogoście na Paszy sióło Kołgolemskoje ze świątynią Iwana Miłościwego, z dużym dworem, wieś nad Czasownią w Zawraży («да на той же деревни церковь Всемирное Воздвижение, деревяной храм» s czterema zagrodami sług cerkiewnych). Razem we wspólne władanie Boborykina i Kołyczewa Titow wydzielił w rożeskim pogoście sióło, 26 wsi i 2 nowizny (*poczynki*); w nikolskim pogoście w Jarosławcach – 16 wsi i nowiznę. Dla jasności trzeba podkreślić, że znaczną część nagrody stanowiły wsie składające się z jednej zagrody a część wsi i wszystkie nowizny już w momencie wydzielenia stały puste²⁵.

Za «царя Василеево осадное московское сиденье» – walka Moskwy z obozem tuszyńskim od maja 1608 do 6 marca 1610 r.²⁶, Jakow Michajłowicz otrzymał jako nowogrodzką wysłużoną *wotczynę* [majątek ziemski darowany we własność dziedziczną – red.] przysiółek (zgodnie z inną wzmianką – sióło) Djałtowo z przylegającymi do niego wsiami Wjalcowo, Piestowo, Mokiejewo, Korowino, Chołstowo, Mienuchowo, Olechnowo, przysiółki Stucznewa (albo Suniewo), z których do końca Smuty w pustki zamieniły

Военная история Смуты..., s. 55–56.

²² С. А. Белокуров, Разрядные записи за Смутное время..., s. 157.

²³ С. А. Белокуров, Разрядные записи за Смутное время..., s. 11–12; Д.П. Бутурлин, История Смутного времени..., s. 125–129; И. О. Тюменцев, Смутное время в России начала XVII столетия: Движение Лжедмитрия II, Moskwa 2008, s. 175–176; В. Н. Козляков, Смута в России..., s. 214–222; tenże, Василий Шуйский..., s. 139–142; Н.Г. Петрова, Скопин-Шуйский, Moskwa 2010, s. 137–143; О. А. Курбатов, Военная история Смуты..., s. 55–56.

²⁴ Книги даточные Обонежские пятины 117-го году – RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, zesp. 3. ks. 16857, даточные книги Обонежской пятины (1604–1611 гг.), k. 193 v.–194 v.

²⁵ Книги отдельные Обонежской пятины 117-го году – RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 3, ks. 16857 даточные книги Обонежской пятины (1604–1611 гг.), k. 248 v.–254 v.

²⁶ Д.П. Бутурлин, История Смутного времени..., s. 136–149, 187–188, 210–220; И. С. Шепелев, Труды по истории России в начале XVII столетия: в 2 т., общ. ред. и коммент. И. О. Тюменцев, А. Л. Клейтман; предисл. Н. К. Сергеев, вступ. ст. И. О. Тюменцев, Wołgograd 2012, t. 2: Освободительная и классовая борьба в Русском государстве в 1608–1610 гг.: Монография, s. 73–98, 377–389; И. О. Тюменцев, Смутное время в России начала XVII столетия..., s. 226–272, 486–517; В. Н. Козляков, Смута в России..., s. 238–249, 277–278; tenże, Василий Шуйский..., s. 161–189, 203–205; Н.Г. Петрова, Скопин-Шуйский..., s. 165–172, 278–281; О. А. Курбатов, Военная история Смуты..., s. 60–66, 95–97.

się nie tylko Piestowo, Mienuchowo, Olechnowo i Stuczniawa, ale i samo sioło Djałtowo – życie do nich nie powróciło także do 1629 r., gdy w tych wsiach i pustkach policzono 150 ćwierci ziemi ornej z odłogiem i zarosłej lasem – «в поле, а в дву потому ж»²⁷. Od rębna księga bieżeckiej *pjatiny* odnotowała 18 wsi i 3 nowizny, które wszystkie z tegoż *pomiestja* I.A. Sudakowa Titow wydzielił P.M. Kołyczewowi i J.M. Boborykinowi, gdy spustoszenia *Smuty* nie przybrały jeszcze tak katastrofalnych rozmiarów: «дер. Дятлово: двор большой помещиков... на речке на Чорной», wsie Stulniewo (4 zagrody), Zbojewo (2 zagrody – we wspólnym władaniu z Wieszniakiem Suminem) Mienochowo (3), Olechnowo (12), Chołstowo (3), Mokijewo (6), Wjalcowo (9), Onszutino (6), Korowino (6), nowizna Krsowo (2), oraz «в пусте» wsi Kajkina, Czudowo, Pawłowo, Piestowo, w Łukinskim, Ochwestjewo, Siółka w Bielkowie, Prisnicowie, nowizny Bierdowo, Sawkino – razem wydzielono z *pomiestja* Iwana Sudakowa w bieżeckiej i obożeckiej *pjatinach* Jakowu Boborykinu – 450 ćwierci (45 obież – jedn. podatkowa), a we wspólne władanie z Połujeczem Kołyczewem w bieżeckiej *pjatinie* – 202 ćwierci z ośmią²⁸.

Wysłużona *wotczyna* J. M. Boborykina «за московское осадное сидение» w biełozierskoiej połowinie bieżeckiej *pjatiny* została skonfiskowana na rzecz skarbu w okresie jego służby dla Szwedów: «и во 121-м году, как он, Яков, был в полону, та ево Яковлева вотчина отдана была в поместье Потапу Нарбекову... Яковлеву вотчину, взяв, отказать ему, Якову, по-прежнему в вотчину»²⁹. Jeniectwem tutaj delikatnie i z gracją określono jego służbę Szwedom. Wtedy to, w czasie szwedzkiej okupacji w 1611/12 r. on „bił czołem” w Nowogrodzie o *pomiestje* wdowy Perfirija Arcybaszewa³⁰.

Po śmierci wiosną (do maja) 1613 r. ojca Jakowa – Michaiła Borysowicza, jednego z pierwszych osobistości nowogrodzkiej delgacji, w czasie poselstwa do Szwecji³¹, Jakow staje się liderem najpierw ziemian derewskiej *pjatiny*, a wkrótce i wszystkich nowogrodzkich *dworjan* i *dzieci bojarskich* [dwie kategorie ludzi na służbie państwa – red.]. Już w tymże 1613 r. wszedł z skład nowogrodzkiego poselstwa archimandryty Spaskiego Chutynskiego manasteru Kipriana do Wyborga na spotkanie szwedzkiego księcia Karola Filipa, gdzie zgodnie z wyrokiem z 27 lipca reprezentował derewską *pjatinę* ze swoim towarzyszem Filonem Michaiła synem Aniczkowa na rozmowach ze szwedzkimi posłami Indrykiem Hornem i Arwidem Tennisonem. Poselstwo wróciło do Nowogrodu dopiero 15 sierpnia 1614 r., ale sam Boborykin przyjechał z Wyborga wcześniej – po Wielkanocy 1614 r., z jakimś królewskim dokumentem. Już Zamjatin, a w ślad za nim Sielin, zauważyli, że właśnie na tych rozmowach w Wyborgu nastąpił pierwszy zgrzyt w, do tego czasu w prawie idyllicznych, stounkach nowogrodzkiej szlachty z przedstawicielami szwedzkiej władzy. Po przybyciu do Nowogrodu Boborykin zaczął dopytywać się, także samego de la Gardie: z czyjego polecenia Daniło Pristalcew w Wyborgu wymagał od nowogrodzkiego poselstwa w imieniu nowogrodzkiego rządu przysięgi na rzecz króla³².

²⁷ RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 4, ks. 6004, k. 316 v.–316, 328–328 v.

²⁸ Книги отдельные Бежецкие пятины – RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 3, ks. 16855 Даточные книги Бежецкой пятины 1603–1612 гг., k. 345 v.–348 v.

²⁹ Список вотчинников, пожалованных за московское осадное сидение при царе Василии Шуйском, по данным писцовых книг и книг Печатного приказа, [w:] Памятники истории Восточной Европы [ПИВЕ], t. VIII. Осадный список 1618 г., Сост. Ю. В. Анхимюк, А. П. Павлов. Отв. ред. тома Б. Н. Флоря, Ю. М. Эскин, Moskwa-Warszawa 2009, załącznik IV, s. 396.

³⁰ А. А. Селин, Новгородское общество в эпоху Смуты, Sankt Petersburg 2008, s. 114, № 33.

³¹ А. А. Селин, Боборыкины.

³² Г. А. Замятин, К вопросу об избрании Карла Филиппа на русский престол (1611–1616 г.), Juriew 1913,

Wiosną 1614 r. do Nowogrodu zbliżyły się zastępy bojarzyna ks. D.T. Trubeckiego jeszcze jesienią 1613 r. wysłanego, aby zdobyć Nowogród, najsilniejszymi elementami tego wojska okazali się bielscy Niemcy³³ i ikona «Знамение пречистой Богородицы»³⁴. Ta ostatnia jednak nie za bardzo pomogła wobec bardzo opóźnionej koncentracji wojsk w Torżku. Właśnie Boborykin wystąpił z inicjatywą rokowań z księciem Trubeckim, w ten sposób niedopuszczając do walk między moskiewskimi i nowogrodzkimi *służyłymi ludźmi*. Przekonał władze nowogrodzkie do wysłania na spotkanie oddziałów ks. D.T. Trubeckiego gońca dla uniknięcia możliwego przelewu krwi: «чтоб государскому имени учинити к чести и Ноугородцкому государству не х конечному разоренью»³⁵. Z gramotą datowaną na 25 marca 1614 r. wysłano posadzkiego człowieka Iwana Fiałowa, najpewniej zaufanego człowieka Jakowa, i dlatego mógł on jemu «powierzyć» do przekazania moskiewskiemu dowództwu wszelkie wieści. Następnie do obozu Trubeckiego pociągnęli nowogrodzcy *dworjanie*, a na zjazd z pełnomocnymi *dworjanami* Trubeckiego w lipcu przyjechał i sam Jakow:

и на съезде с ними Яков Боборык[ин] говорил от митрополита Исидора и от бо[я]рина и от дворян и ото всево Ноугородцково государства с великим слезным челобитьем, чтоб боярину и воеводе Дмитрею Тимофеевичю Трубецкому с товарищи сослаться съ Яковом Пунтосовым и во всем зделатись бес крови³⁶.

Jednak pierwsze, prawdopodobnie sprowokowane działaniami Boborykina, nowogrodzkie wyjazdy do Moskwy odnotowano dopiero: 5 września – kozaków stаницы Fiodora Patrikiewa, 17 września – nowogrodzkich i starorusskich puszkarzy Gawryły Grigoriewa i Piotra Iwanowa, znamieńskiego protopopa Jakowa i kozaków, 7 października – podjaczego Jakowa Łukina i dopiero 10 października – nowogrodzkiego syna bojarskiego Klementija Gurijewa³⁷. Ostatecznie de la Gardie mógł liczyć tylko na

s. 95, 118.

³³ W końcu maja 1614 r. bielscy Niemcy otrzymali sukno i jedwab na kaftany dla nowogrodzkiej ekspedycji: *Расходная книга товарам и вещам (1613, сентябрь – 1614, июль)* (Кн. 199), [w:] *Приходо-расходные книги Казенного приказа*. По инициативе и на средства сотр. АК кн. Г. Д. Хилкова. Русская историческая библиотека [РИБ]. Т. 9. Отв. за том член АК А. И. Тимофеев, Sankt Petersburg 1884. (далее – ПРККП), s. 293; О. В. Скобелкин, *Ирландская рота на русской службе в последние годы Смуты*, [w:] *Шемрок. Ирландские исследования (история, политика, культура)*, Woroneż 1997, № 1, s. 71-85; tenże, *Шотландцы на русской службе в середине 10-х годов XVII века*, „Исторические записки: Научные труды ист. фак-та” t. 2, Woroneż 1997, s. 14-21.

³⁴ Jeszcze 23 września przykaz kazienny wydał 5 arszynów ciemnoczerwonej jedwabnej tkaniny na podszewkę pod obraz: ПРККП, s. 162.

³⁵ Запись челобиття Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа – RGADA, zesp. 96, Сношения со Швецией, inw. 1, звод 1616 г. № 12, к. 1.

³⁶ Выписка по челобиттю Я.М. Боборыкина – RGADA, zesp. 96 Сношения со Швецией, inw. 1, звод 1616 г., № 12, к. 15; Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 118-126.

³⁷ RGADA, zesp. 396 Архив Оружейной палаты, inw. 2, ks. 277, к. 5-5 v., 23-23 v., 36 v.-37; А. В. Малов, «Выход» и «выходцы» на завершающем этапе Смуты (1613-1619): определение терминологических границ (по данным расходных книг Казенного приказа), [w:] *Смутное время: итоги и уроки: Сб. мат-в второй Всероссийской научной конференции. Иваново – Кохма – Шуя, 20-22 апреля 2012 г., отв. ред. к.и.н. А.Ю. Кабанов, Iwanowo 2012, s. 157-195; tenże, Пушкарского чина люди по данным расходных книг Казенного приказа в завершающий период Смутного времени. 1613-1619 гг.*, [w:] *История военного дела: исследования и источники. 2016. Специальный выпуск VI. Русский «бог войны»: исследования и источники по истории отечественной артиллерии, cz. II, s. 159-209. (URL: <http://www.milhist.info/2016/02/09/malov> 18.09.2016)*

szwedzkie wojska i zaporoskich najemników, co jednak nie przeszkodziło mu pokonać kniazia Dmitrija Timofiejewicza. Co prawda Trubecki umocnił się w Bronnicach i zbudował ostrokół na drugim brzegu rzeki Msty, gdzie wytrzymał do lipca, ale został rozбитy przez wojska de la Gardie (tam też został wzięty do niewoli przez Szwedów Ugrim Lupandin, który odegrał ważną rolę w dalszych losach Jakowa Boborykina)³⁸.

Doceniając autorytet i aktywność Boborykina, de la Gardie w sierpniu 1614 r. wywiózł go do Rugodiwu (Narwy) do króla, wzięwszy z sobą ks. Iwana Iwanowicza Odojewskiego, i tam ponownie przekonywał ich do złożenia przysięgi królowi, ale nie udało mu się, choć nawet groził śmiercią: «И в Ругодиве говорил ему Яков Пунтусов от короля обещ[ая] ем[у за то] многое его жалованье, чтоб ем[у ко]рол[ю] крест целовати и всяких люде[й] Ноугородцкого государства на то прив[е]сти, а будет он того не учинит, и за то претил ему смертью»³⁹. Nowogrodzianie opowiadali, że i sam król nie dał rady przekonać ich w Rugodiwie: «королю о том отказали и говорили против того королю и его бояром, сколько Бог помочи подал, а на королеву они ни на которую волю не подались»⁴⁰.

Po przyjeździe na początku października na miejsce de la Gardie E. Horn z takim samym powodzeniem próbował uzyskać przysięgę od nowogrodzian i indywidualnie od Boborykina⁴¹. Według słów samego Boborykina, Horn:

призывал его к себе по многие дни и говорил ему тож, чтоб он королю крест целова[л] и всяких людей Ноугородцкого государства на то приводил, и уговаривал его всякими мерами и королевское великое жалованье ему обещал свыше всех, которые ни были в Новгороде; и он де, Яков, радея Государю, ни на которые их прелести не коснулся и Эвер Горну отказал, – что ему королю креста не целовать и всяких людей Ноугородцкого государства укрепил, что им стоять неподвижно и королю креста не целовать; и про ево де государскую милость всем розсказывал и укреплял, чтоб они королю креста не целовали, а на ево государскую милость и на избавл[е]ние были надежны⁴².

Żądanie Horna o przysiędze było odczytane w soborze, po czym metropolita Izydor i bojarzyn Odojewski przykazali Boborykinowi z djakiem Siemionem Łotychnem przygotować pisemną odpowiedź. Po napisaniu i przedstawieniu w soborze, że «никогда и в смутные времена от Московского государства Новгород отлучен особно не бывал» – autorzy także osobiście dostarczyli Hornowi tę odpowiedź. Odpis zaś wysłano do Moskwy. W rezultacie aresztowano Boborykina i grożono metropolicie i bojarowi⁴³: «и отдал ево за пристава, а к митрополиту и к боярину присылал говорить, что их за тот ответ послать в Свею х королю»⁴⁴.

Gdy groźby nie odniosły skutku: «и, видя де то, что оне некоторых их угроз и убийства не убоялися»⁴⁵, Horn zaproponował Jakowowi przejęcie inicjatywy w rozpo-

³⁸ В.Н. Козляков, *Герои Смуты...*, s. 128–129; О. А. Курбатов, *Военная история Смуты...*, s. 184–185.

³⁹ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа – RGADA, зesp. 96 Сношения со Швецией, inw. 1, zwój. 1616 г. № 12, к. 2.

⁴⁰ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 121–127.

⁴¹ Там же, s. 123–127.

⁴² Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 3.

⁴³ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 123–127.

⁴⁴ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 4.

⁴⁵ Там же.

częściu pertraktacji z władzami moskiewskimi Michaiła Fiodorowicza, tak aby propozycja pokoju nie wyszła od strony szwedzkiej. W takich okolicznościach zostało sformowane poselstwo Kipriana⁴⁶. Jakow Boborykin, będąc oficjalnie drugą personą w poselstwie Kipriana do Moskwy na pocz. 1615 r., reprezentował całą nowogrodzką szlachtę (*dworjan*). Wyjechali z Nowogrodu 20 stycznia a 23-go dojechali do Ostaszkowa⁴⁷.

Na osobistym tajnym przesłuchaniu w Moskwie 11 lutego 1615 r. doniósł o wyprawie Horna na Psków i Pieczory na dwa dni przed wyruszeniem wojsk z Nowogrodu⁴⁸, zawiadomił o sprzeciwie Nowogrodzian wobec Szwedów i otrzymywaniu informacji od przyjeżdżających z Moskwy krewnych. Po przesłuchaniu Boborykin «с радости ему, государю, крест целовал и, слыша де он его Государской не по ево мере к нему приказ, обещал себе за его, государское, имя искати вместо живота смерти». Jedynie on dostał tajne dokumenty do metropolity Izydora i do I.N. Odojewskiego «и клутчим людем, которые государю прямил»⁴⁹. Po powrocie do Nowogrodu przekazał on wraz z innymi posłami wieści Hornowi, zgodnie z otrzymaną w Moskwie instrukcją (вестовому списку), od tej pory Jakow Boborykin stał się tajnym agentem Moskwy i rozprzestrzeniał pogłoski o powrocie Nowogrodu pod panowanie Moskwy⁵⁰. Jak odnotowywali Zamjatin i Sielin, Boborykin w rzeczywistości ręczył w Moskwie za całe nowogrodzkie władze rozczarowane szwedzkim panowaniem⁵¹.

Po miesięcznych pertraktacjach w Moskwie poselstwo wróciło do Nowogrodu, o czym Horn zakomunikował królowi 27 kwietnia 1615 r. W przekładzie sprawozdania Jakowa Boborykina i Matwieja Murawjowa o moskiewskim poselstwie podanym Jacobowi Pontussonowi de la Gardie z 20 czerwca 1615 r. zawarto wygodne dla Moskwy wiadomości. Przy czym szczególnie podkreślano przekonanie, że władze moskiewskie i «московский государь» nastawieni są na pokój ze Szwecją i na wojnę z Polakami, «но если им не удастся заключить мир со шведами, то они будут вынуждены заключить мир с поляками». W swoim sprawozdaniu Boborykin i Murawjow skreślili obraz intensywnych kontaktów dyplomatycznych Moskwy z wszystkimi znaczącymi państwami Europy Wschodniej odnotowując m.in. propozycję holenderskich dyplomatów udzielić Moskwie pożyczki na wykup Nowogrodu z rąk króla szwedzkiego⁵². Gdy Horn zdecydował się forsować zdarzenia osobiście, pojawiając się na soborze i

⁴⁶ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 126-127.

⁴⁷ Г. А. Замятин, *Россия и Швеция в начале XVII века. Очерки политической и военной истории*, сост. Г. М. Коваленко, Sankt Petersburg 2008, s. 302.

⁴⁸ Там же.

⁴⁹ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 7.

⁵⁰ Г. А. Замятин, *Россия и Швеция...*, s. 94, 100, 187, 312, 460; tenże, «К Российскому царствию пристоят». *Борьба за освобождение русских городов, захваченных шведами, в 1613–1614 гг.* Сост. А. Н. Одинокоев, Я. Н. Рабинович. Под ред. Г. М. Коваленко, Nowogród Wielki 2012, s. 148–149; Д. В. Лисейцев, *Посольский приказ в эпоху Смуты*, Moskwa 2003, s. 50; Е. И. Кобзарева, *Переговоры Новгорода со шведами об избрании Карла Филиппа на русский престол*, [w:] НИС, t. 9 (19), Sankt Petersburg 2003, s. 352, 354, 367; таż, *Шведская оккупация Новгорода в период Смуты XVII века*, Moskwa 2005, s. 281, 285; Я. Н. Рабинович, *Малые города Новгородской земли в Смутное время*, Nowogród Wielki 2013, s. 246.

⁵¹ Г. А. Замятин, *Новый летописец о сношениях между Ярославем и Новгородом в 1612 году* (отд. Оттиск из ЖМНП. С. 18) – ссылка по: А. А. Селин, *Новгородское общество в эпоху Смуты*, Sankt Petersburg 2008, s. 157.

⁵² *Арсеньевские шведские бумаги. 1611–1615*. Предисл. М.В. Муравьева и проф. С.Ф. Платонова, [w:] *Сборник Новгородского общества любителей древностей*, t. 5, Nowogród 1911, № XXI, s. 64–66.

żądając złożenia przysięgi, ponieważ określony wcześniej termin – do Paschy (Велика дни) – już minął, «им бы де ныне королю крест целов[ати,] как и прироженным своим государем», spotkał się z nie mniejszym zdecydowaniem: «и он де Яков мимо всех людей на соборе Эвет Горну встречно говорил и в крестном де целованье отказал»⁵³. Wydarzenia przybrały tak dramatyczny obrót, że omal nie zakończyły się zabiciem Boborykina, który swoją kategoryczną odmową doprowadził Horna do takiego wzburzenia, że ten rzucił się na niego, obnażył szpadę, i jedynie cud uratował Boborykina od śmierci⁵⁴. Wola i nacisk zdecydowanego szwedzkiego oficera napotkały na upór i stałość nowogrodzkiego dworjanina, gotowego umrzeć za swoje racje.

Już na przełomie wiosny i lata 1615 r. przy spotkaniu litewskiego posła Jana Gridicza przystaw Fiodor Somow był zobowiązany wypowiadać się zgodnie z nakazem z 28 maja, odpowiadając na pytanie o okupowane przez Szwedów nowogrodzkie miasto, że nowogrodzkie władze za pośrednictwem wysłańców «архимарита Кипреяна да дворян Якова Боборыкина да Матфея Муравьева с товарищи и пятиконецких старост и посадских людей» były czołem bojarom aby wystąpili «милостивыми печальниками» przed carem Michaiłem Fiodorowiczem, aby on ich «призрил своим царским милосердьем, подал им от врагов от немецких людей защищенье и из неприятельских рук велел их высвободити своим царским милосердьем с своей королем ссылкой, а не обнаженным мечем»⁵⁵.

Nowogrodzianom dano jeszcze czas na przemyślenie sprawy a liderom na zastanowienie czym ryzykują. Horn ponownie zażądał pisemnej odpowiedzi ale znów została ona napisana przez Jakowa Boborykina i djaka Łutochina. Jednak po zatwierdzeniu jej w sofijskim soborze nikt nie odważył się zanieść jej Hornowi, nikt poza Boborykinem, którego przekonali całą gromadą: «и митрополит де и боярин говорили ему, Якову, чтоб с тем писменным ответом к Эвет Горну идти ему ж, Якову; и он де, *изготовясь на смерть*, и пришел к нему с тем писменным ответом; и как де тот их писменной ответ Эвет Горн выслушал, и в те поры хотел ево убить»⁵⁶. Przemyślawszy sytuację Horn kazał zakuć Jakowa w kajdany i odesłał do Wyborga, a dwóch innych przeciwników Szwedów – Nikifora Mieszczerskiego i Matwieja Murawjowa – do Nyborga⁵⁷.

W Wyboorgu z Boborykinem postępowano już bez ceregieli – wrzucono do ziemnego więzienia (jamy) i próbowano złamać jego wolę głodem i chłodem: «И приведчи де ево в Выбор, посадили в земляную тюрьму на смерть и морили де ево голодною смертью. И мучил де он, Яков, живот свой за Государское имя многое время»⁵⁸. Dręczono go do przyjazdu króla, który ostatni raz próbował przekonać Boborykina, aby ten pocałował przed nim krzyż pod groźbą kary śmierci: «и говорил де ему с великим прещеньем, чтоб он королю крест целовал и, ехав в Новгород, всяких чинов людей х крестному целованью зговаривал; а будет де тово он не учинит, и ему де за то быти казнену смертью»⁵⁹. Jakow Boborykin nie mógł nie rozumieć, że stoi na krawędzi

⁵³ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 8 v.–9.

⁵⁴ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 126–131.

⁵⁵ Сборник Императорского Русского исторического общества [СИРИО], т. СХLII: Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-Литовским государством, т. V. 1609–1615 гг. Изд. под наблюд. С.Ф. Платонова, под ред. С.А. Белокурова, Москва 1913, s. 602.

⁵⁶ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 9.

⁵⁷ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 126–131.

⁵⁸ Запись челобитья Я.М. Боборыкина в столбце Посольского приказа, к. 9.

⁵⁹ Тамże, к. 9–10.

życia i śmierci, ale on nie byłby niezachwianym autorytetem nowogrodzkich ludzi na służbie (*служи́тых людей*) jeśli by postąpił inaczej (jak na przykład jego towarzysz Ugrim Lupandin, który gdy popadł w niewolę całował przed Szwedami krzyż i przeszedł na ich służbę, wyczekując na moment gdy как, например, можна będzie uciec do swoich): «и он де, Яков, помня свою душу и государской милостивой к себе приказ, забыв мать свою и братью и сестры, и не убоясь смерти, в крестном целованье ему от-казал». Otrzymawszy odmowę Gustaw Adolf postanowił wbić upartego dworzanina na pal, ale wykonać karę skrycie, aby nie sprowokować niepożądanych następstw w Nowogrodzie: «и сказал ему смертную казнь, а приговори[л] де посадити ево на кол; и приказали де пр[и]ставу беречи тово накрепко, чтоб про [то] из русских лю-дей никто не проведal»⁶⁰. Na szczęście dla Boborykina młody książę I.I. Odojewskij, dowiedziawszy się jakoś jaki los czeka lidera nowogrodzkiego dworjaństwa, udał się bez zwłoki do angielskiego posła Johna Merricka, który występował jako pośrednik w rosyjsko-szwedzkich rozmowach⁶¹. Promocja i wstawiennictwo pełnomocnego angielskiego przedstawiciela zmusiły króla do rewizji swojej decyzji, i Jakow został odprawiony do Nowogrodu i już nie do więzienia, ale pod nadzór komendanta. Stąd też zabrał go J.P. de la Gardie po drodze na rozmowy z moskiewskim poselstwem dołączając do Ugroma Lupandina i Gogdana Dubrowskiego⁶².

W trakcie pertraktacji, według przekazu nowogrodzkiego wychodźcy poddjaka Starej Rusy Grigorija Nieczajewa⁶³, de la Gardie chciał, żeby Boborykin poświadczył, że nowogrodzkie władze «и все новгородские люди» poselstwo Kipriana «бити челом не посылавали, а присылали де говорить, чтоб сослаться с послы о добром деле, а не челобитьем»⁶⁴. De la Gardie miał nadzieję wykorzystać Boborykina, ale wyszło dokładnie odrotnie. Ułożywszy porozumienie z Lupandinem, Dubrowskim i poddjakiem Fiodorem Witowtowym, Boborykin nawiązał kontakt z moskiewskim poselstwem, przekazywał im informacje a nawet kopie szwedzkich dokumentów, dlatego też wciągnięto do spisku tłumacza poselstwa Arna Buka («слуга Анц Бракилев»). Za ich pośrednictwem moskiewscy posłowie próbowali wykraść gramotę Wasyla Szujskiego o odstąpieniu Szwedom Karelii, a 18 stycznia moskiewscy posłowie przekazali im tajne polecenie wyjawiać maksymalny zakres ustępstw, na które pozwolił swoim posłom król szwedzki. Drugie zadanie było w zasięgu tej czwórki „agentów”, ale zdarzyło się coś niespodziewanego: do Szewdów dotarł Michaił Klementijew, który widział Boborykina w obozie Moskwiczan. Na szczęście zidentyfikował on tylko Boborykina i Ugrim Lupandin zdążył uprzedzić Boborykina. Razem z F. Witowtowem, w nocy na 22 lutego oni uciekli do

⁶⁰ Tamże, k. 10.

⁶¹ О. В. Скобелкин, *Служилые иноземцы и деятельность Джона Меррика в России (1614–1617)*, „Известия Уральского гос. ун-та” 2007, № 49, серия 2: Гуманитарные науки, т. 13, s. 43–56.

⁶² Rozmowy prowadzono we wsi Dederino przy pośrednictwie angielskiego posła Johna Merricka, który po zakończeniu rozmów 15 marca przybył do Moskwy – К. Якубов, *Россия и Швеция в первой половине XVII века. Сб. мат., извлеченных из Московского главного архива Министерства иностранных дел и Шведского государственного архива и касающихся истории взаимных отношений России и Швеции в 1616–1651 годах*, Москва 1897, s. 1–4; Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 131–139; Д. В. Лисейцев, *Посольский приказ в эпоху Смуты*, Москва 2003, s. 337.

⁶³ Jego rodzina i on sam otrzymali wynagrodzenie za wyjazd w Przykazie kaziennym dopiero odpowiednio 13 września i 28 grudnia 1618 r. – RGADA, zesp. 396 Архив Оружейной палаты, inw. 2, ks. 205, k. 16–16 v., 116 v.–117.

⁶⁴ RGADA, zesp 96 Сношения со Швецией, inw. 1, zwój 1616 r. № 12, k. 20.

posłów moskiewskich⁶⁵. Wtedy lub wkrótce do angielskiego posła Merricka uciekł Arn Buk, który do końca lutego przeniósł się także do Moskwiczan, ale bez gramoty Wasyla Szujskiego⁶⁶. Relacja o jego ucieczce dotarła do Moskwy 22 stycznia 1616 r.⁶⁷

Za tę zdradę de la Gardie skonfiskował i odesłał do Szwecji cały ruchomy majątek Boborykina, a także jego matkę i trzy siostry⁶⁸. 26 marca 1616 r. Arn Buk otrzymał w Przykazie Kazionnym «за службу и за выезд» sowitą nagrodę w postaci pieniędzy, futer sobolich i różnych drogocennych materiałów⁶⁹.

W spis spraw Przykazu Poselskiego, uratowanych z wielkiego pożaru Moskwy 1626 r., wniesiono 3 sprawy dotyczące J.M. Boborykina: zwitek wypisów dla nagrody «о новгородской службе» J. Boborykina, Ugrima Lupandina i Bogdana Dubrowskiego; zwitek z wypisami o J. Boborykinie, U. Lupandinie, poddjaku Fiodorze Witowtowie i drugih uciekinierach Nowogrodzianach obcokrajowcach 124-go (1615/16) i 125-go (1616/17) r.; a także zebrana odrębnie sprawa 131-go (1621/22) r. o czołobitnej J.M. Boborykina «о службе: как он был в Великом Новгороде у немец и государю служил». Czwartą sprawą, w nagłówku której jako drugą z wymienionych osób nowogrodzkiego poselstwa po archimandrycie Kiprianie wymieniono Boborykina – Spis pytań i odpowiedzi nowogrodzkich władz i wszystkich ludzi państwa nowogrodzkiego Ewertowi Hornowi z odmową całowania krzyża [złożenia przysięgi] Karolowi Filipowi po tym jak «как приехали с Москвы в Новгород от государевых бояр новгородские посланники Спаса-Футыня монастыря архимарит Кипреян да Яков Бабарыкин с товарищи», dostarczone do Moskwy 25 grudnia 1615 r. przez Wiljana Bieriezina⁷⁰.

Pierwszą funkcję na legalnej służbie u cara Michaiła Fiodorowicza Jakow Boborykin znalazł w roli pierwszego wojewody Staroj Russy po opuszczeniu jej przez Szwedów w lipcu 1617 r. do 1619 r.⁷¹, czego jednak nie można uznać adekwatnym uznaniem jego zasług dla władcy Wszechrusi i zakładanej dynastii Romanowych. Przyczyną takiej niewdzięczności była próba ukrycia faktu zdrady M. Klementijewa, który okazał się człowiekiem sędziego Przykazu Poselskiego djaka dumy Piotra Aleksiejewicza Tretjakowa. W roli staroruskiego wojewody, działając zgodnie z carską gramotą z 11 lipca 1617 r., wojewoda Boborykin przepisał na skarb wszystkie poprzednie ziemie dworu powiatu staroruskiego, które za Szwedów J.P. de la Gardie rozdał rosyjskim *dworjanom i dzieciom bojarским*, którzy poszli na szwedzką służbę⁷². W listopadzie-grudniu 1617 r. zabronił włościanom dostarczać żywność dla poselstwa S.I. Żerebcowa aż do otrzymania z Moskwy wyraźnego ukazu z 31 stycznia 1618 r.⁷³

⁶⁵ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 131-139.

⁶⁶ Г. А. Замятин, *Россия и Швеция...*, s. 460-461.

⁶⁷ А. А. Селин, *Новгородское общество в эпоху Смуты*, Sankt Petersburg 2008, s. 57, przypis 124.

⁶⁸ Г. А. Замятин, *К вопросу об избрании Карла Филиппа...*, s. 139.

⁶⁹ RGADA, zesp. 396 Архив Оружейной палаты, inv. 2, ks. 278, k. 170 v.-171, 172.

⁷⁰ *Опись архива Посольского приказа 1626 года*, подг. В. И. Гальцов, Москва 1977, s. 322, 356-357.

⁷¹ [А. П. Барсуков], *Списки городовых воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия: по напечатанным правительственным актам*, Москва 2010 (reprint: Sankt Petersburg 1902), s. 254; Я.Н. Рабинович, *Малые города Новгородской земли в Смутное время*, Nowogród Wielki 2013, s. 372-373; tenże, *Старая Русса в Смутное время*, Nowogród Wielki 2011, s. 4, 63, 67, 68.

⁷² *Архив П.М. Строева*, т. II, [w:] РИБ, т. 35, Piotrogród 1917, № 276, zwój 447-450; А.Ю. Кабанов, Я.Н. Рабинович, *Смутное время начала XVII века: судьбы участников*, Iwanowo 2015, s. 122.

⁷³ А. А. Селин, *Русско-шведская граница (1617-1700 гг.). Формирование, функционирование, наследие. Исторические очерки*, Sankt Petersburg 2016, s. 62-63 – dokument: RGADA, zesp. 96 Сношения со Швецией, inv. 1, zwój. 1617 r. № 9, k. 278-280.

Dokumenty o pierwszych latach, już jawnej, służby na rzecz Moskwy Boborykina pokazują, że w pewnym momencie otrzymał *wotczynę* w powiecie suzdalskim, wcześniej pozostającą we władaniu Marteny, wdowy po Fiodorze Krasnym, a po jakowie przekazanej Timofiejowi Dubrowskiemu synowi Bogdana⁷⁴. W księdze wydatków ustjużskiej ćwierci 127-go (1618/19) r. zapisano jego wynagrodzenie w wys. 100 rub.⁷⁵ W l. 1619–1621 nadzorował powiat ważski razem z poddjakiem Fiodorem Stiepanowem⁷⁶. W 1623 r. Jego włościanin młynarz Nefed Iwanow sądził się w Ustjużnie Żelezopolskiej (wskazana gramota starosty gubnego z 5 lutego) z ludźmi posadzkimi, którzy ograbili w 129-m (1620/21) r. jego krewnego Maksyma (wałach 12,5 rub., 16 rub. i płaszcz za 6 rub.)⁷⁷.

Droga kariery służbowej Boborykina pozwala sądzić, że po powrocie z polskiej niewoli ojca nowego cara, metropolity Filareta, i wybrania go patriarchą, wszedł do kręgu zaufanych osób władcy i patriarchy moskiewskiego „i całej Rusi”. 16 kwietnia 1622 r. Zostaje drugim sędzią Przykaza Pomiestji w towarzystwie z ks. Andriejem Wasiljewiczem Sickim: w październiku 1622 r., lutym-kwietniu 1623 r., we wrześniu 1624 r., w lutym-marcu 1627, w marcu 1628 r.⁷⁸. Gdy na stanowisku sędziego w Przykazie Poselskim djaka dumy P.A. Trietjakowa i djaka Sawwę Romanczukowa zastąpił djak dumy Iwan Timofiejewicz Gramotin, Boborykin w 1623 r. podał czołobitną (prośbę) do Przykazu Poselskiego o ułożeniu nowego niezależnego od poprzedniego, wypisu o jego służbach⁷⁹.

W spisie bojarskim 1626 r. zapisany został wg spisu dworjan moskiewskich w

⁷⁴ Список вотчинников, предположительно пожалованных за московское осадное сидение при царе Василии Шуйском, по данным писцовых книг и книг Печатного приказа, [w:] ПИВЕ, т. VIII. Осадный список 1618 г., сост. Ю. В. Анхимюк, А. П. Павлов. Отв. ред. тома Б. Н. Флоря, Ю. М. Эскин, Moskwa-Warszawa 2009, załącznik VII, s. 539.

⁷⁵ Расходная книга Устюжской чети 127-го г., [w:] Приходо-расходные книги московских приказов. Кн. I, подг. к печ. С. Б. Веселовский [РИБ. Т. 28], Sankt Petersburg 1912, zwój 687.

⁷⁶ 3 сотные с дозорных книг 1619–21 гг. Я. Боборыкина и подьячего Ф. Степанова Важского у.: от 2 ноября 1623 г. строителю Баговецкого важского монастыря Агапитовой пустыни Боголепу на монастырь и его вотчину; от 29 декабря 1623 г. старцу Спасского Шидоровского важского монастыря Павлу на монастырь и его владения; от 19 февраля 1624 г. старцу Николаевского Клоновского важского монастыря Тернуфию на монастырь и его владения, [w:] Описание Грамот Коллегии экономии. Т. 1: А–И, подг. А.В. Антонов, Moskwa 2016, № 1663/21, s. 294; № 1664/22, s. 294–295; № 4172/90, s. 738.

⁷⁷ Указные грамоты городовым воеводам и приказным людям 1613–1626 гг., отв. ред. И. В. Пугач, Moskwa 2012, № 217, s. 98.

⁷⁸ Народное движение в России в эпоху Смуты начала XVII века, 1601–1608: Сб. документов, отв. ред. Н. М. Рогожин; сост. Р. В. Овчинников, В. И. Корецкий, М. Г. Кротов, Д. В. Лисейцев, Т. Б. Соловьева, Л. А. Тимошина, Moskwa 2003, № 52, s. 289; № 148, s. 294; № 171, s. 313; Записная книга Московского стола (1626, мая 5 – 1627, августа 31), s. 469; Закладная кабала Яenea Янишеева сына Мамжеева от 1 октября 1619 г. с явочной записью 16 апреля 1622 г., [w:] Описание Грамот Коллегии экономии, т. 1: А–И, подг. А.В. Антонов, Moskwa 2016, № 1351/247, s. 235; Акты служилых землевладельцев XV – начала XVII века [АСЗ], т. 3, № 93, s. 82; № 549, s. 474; № 553, s. 484; Записные вотчинные книги Поместного приказа 1626–1657 гг., под ред. А. В. Антонова, А. Береловича, В. Д. Назарова, Moskwa 2010, 5969-1-28, 5970-1-28; 5971-1-39; 5972-1-11, 13, 14, 16-22; 5973-1-3, 5-12, 14-31; 5974-2-4, 6, 7, 19, 21, 25, 27, 30, 33, 34; 5075-10, 25-27, 31, 39, 43; 5976-5, 22; 5978-51; 5979-26; 5980-29, 74, 75; 5981-3, 30; 5982-13, 77; 5983-48; 5984-53, 59; 5985-57; 5988-16; 5991-5, 10; 5992-2; 5996-14; 60021-34; 6004-17; 6007-3; 6008-57; 6011-39, 59, 61, 65; С. К. Богоявленский, Московский приказной аппарат и делопроизводство XVI–XVII веков, отв. ред. и авт. предисл. С. О. Шмидт; сост. авт. вступит. ст, коммент, подгот. А. В. Топычканов, Moskwa 2006, s. 221.

⁷⁹ Д. В. Лисейцев, Посольский приказ в эпоху Смуты..., s. 214.

Przykazie Pomiestnym i w carskich pokojach z adnotacją «комната»⁸⁰. W październiku 1626 r. car Michaił jeździł do wsi Rubcowo na poświęcenie świątyni Pokrowa najśw. Bogurodzicy, a w Moskwie 29 października zostawił bojarów M.B. Szeina, ks. A.W. Sicksiego i ks. G.K. Wołkońskiego. Z pośród nich z Sickim przykazano dniem i nocą przebywać we dworze władcy dworjanom J.M. Boborykin z towarzyszącymi⁸¹. 27 listopada 1626 r. na święto *Znamienija* najśw. Bogarodzicy był u stołu carskiego z dworjanami⁸². 21 grudnia – na święto wielkiego cudotwórcy metropolity Piotra był z carem u stołu patriarchalnego⁸³. 25 grudnia na Boże Narodzenie był z dworjanami u carskiego stołu⁸⁴. 14 marca 1627 r. na święto Przeczystej Bogarodzicy Fiodorowskiej był u stołu carskiego z dworjanami⁸⁵. 18 marca był u patriarchalnego stołu z dworjanami⁸⁶. 25 marca na Paschę pozdrawiał cara w komnacie z dworjanami⁸⁷. 25 kwietnia w Złotej wielkiej graniastej izbie był z dworjanami u stołu z powodu narodzin carówny Iriny⁸⁸. W lipcu odprowadzał cara do Nowodziewiczego klasztoru i był 28 lipca u carskiego stołu z dworjanami⁸⁹.

31 lipca car wybrał się na święto «Происхожденья» Krzyża pańskiego w klasztor Simonowski, a Boborykina zostawił w Moskwie z bojarami Szeinom i ks. D.I. Miezickim oraz dworjanami⁹⁰. W spisach bojarskich z lat 1627/28, 1628 był zapisany wśród dworjan Przykazu Pomiestnego⁹¹, a w spisie 1629 r. – tylko w wśród dworjan⁹². W spisie z 1629/30 r. zapisano go w Przykazie Pomiestnym z uwagą: «138-го, октября в 15 день умре»⁹³.

W 1626 r. dokumenty Przykazu Pomiestnego odnotowują wzrost ilości posiadanych przez niego wotczyn⁹⁴. Ostateczny rozmiar jego latyfundiów przekazuje zachowany testament. Kopia jego ustnej ostatniej woli została podyktowana, «отходя сего света» w przeddzień lub w dzień śmierci w październiku 1629 r. przez Fiodora Argamakowa, zapieczętowana i poświadczona przez wykonawców testamentu 16 grudnia 1629 r.⁹⁵ Jakow Michajłowicz miał dwie żony. Drugiej żonie Sołomanidzie zgodnie z testamentem przypadła ćwierć jego ruchomości (miedziana i ołowiana zastawa w dworach i wotczynach). Na dożywocie żonie Boborykin zostawił swój podmoskiewski majątek

⁸⁰ Е. Н. Горбатов, *Подлинный боярский список 1626 г.*, [w:] *Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени*, t. 3, Moskwa 2014, s. 368; «Подлинные» боярские списки 1626–1633 годов. Сб. док., сост. Е.Н. Горбатов, Moskwa 2015, s. 38.

⁸¹ *Записная книга Московского стола (1626, мая 5 – 1627, августа 31)*, [w:] РИБ, т. 9, Sankt Petersburg 1884, s. 424.

⁸² Там же, s. 432.

⁸³ Там же, s. 437.

⁸⁴ Там же, s. 440.

⁸⁵ Там же, s. 470.

⁸⁶ Там же, s. 472.

⁸⁷ Там же, s. 475.

⁸⁸ Там же, s. 485–485.

⁸⁹ Там же, s. 506.

⁹⁰ Там же, s. 507.

⁹¹ «Подлинные» боярские списки 1626–1633 годов, s. 123, 201.

⁹² Там же, s. 285.

⁹³ Там же, s. 363.

⁹⁴ *Записные вотчинные книги Поместного приказа 1626–1657 гг.* 5969-1-28; 5970-1-28; 5971-1-39; 5972-1-11, 13, 14, 16-22; 5973-1-3, 5-12, 14-31; 5974-2-4, 6, 7, 19, 21, 25, 27, 30,, 33, 34; 5075-10, 25-27, 31, 39, 43; 5976-5, 22; 5978-51; 5979-26; 5980-29, 74, 75; 5981-3, 30; 5982-13, 77; 5983-48; 5984-53, 59; 5985-57; 5988-16; 5991-5, 10; 5992-2; 5996-14; 60021-34; 6004-17; 6007-3; 6008-57; 6011-39, 59, 61, 65.

⁹⁵ RGADA, zesp. 1209 Поместный приказ, inw. 4, ks. 6004, k. 312–327.

we wsi Durniewo, «потому, что она жила и к Москве ближе» i 50 ćwierci ziemi we wsi Szulgino, które władza w nagrodę pozwoliła mu kupić jako wotczynę: «А как жена моя пойдет замуж, и та вотчина – братье моей Ивану да Миките Боборыкиным, а денги – жене моей взять на братье моей тое ж цену, что она даст», а wotczyna, «купленная в Дмитровском уезде селцо Покровское з деревнями и с пустошми – жене моей Соломаниде впроки, хотя и замуж пойдет». Umierający uznał za konieczne wyjaśnić taki podział majątku:

а опричь того жене моей ни за что не задираща, и приказщиком в монастырь отдать по сей духовной все сполна, потому что было я и всее вотчину обещался отдать в монастырь к Николе, и Государя царя и великого князя Михайла Федоровича всеа Русии и великого государя святейшаго патриарха Филарета Никитича Московского и всеа Русии указ, что в монастырь вотчин отдавать не велено, – и я потому и денги и лошади и животину всю и хлеб велел отдать в монастырь.

Niebawem wdowa otrzymała potwierdzenie swoich praw na dożywotnie ziemie⁹⁶.

Pierwsza żona Nastasija w testamencie jest nazywana eremitką, co wskazuje na jej postrzyżenie do klasztoru. Możliwe, że było to związane ze śmiercią dwojga jej dzieci: syna Iwana i córki Mawry, zmarłych zapewne w dzieciństwie. Wynika to ze skromnego daru na wypominki za ich dusze: zgodnie z prawosławnym obrazem świata, zmarli w dzieciństwie stawali się aniołami. Dlatego na wypominki dusz dzieci w testamencie polecono kupić ksiąg liturgicznych za 10 rub. Przyczyna śmierci jest nieznana, jednak wiadomo, że dzieci zostały pochowane nie w grobach rodowych, a przy cerkwi Nikołaja Cudotwórcy w burieckim cmentarzu.

Rodzonemu bratu Nikicie Jakow Boborykin zostawił «ноугородская выслуженная вотчина, что за царя Василеево осадное московское сиденье». Do „brata” Timofieja Wasiljewicza odeszły pustosze Łuniewo, Morkowo, Sałaskino, Griebienikino, Duchowo. Drugi „brat” Filon Michajłow syn Anczikow otrzymał pustosz, «что было селцо Власово с пустошми...», – a ему за то меня поминать».

Zostawił też pieniądze na posag dla siostry Maryny (100 rub.) i krewnej Ulicie (70 rub.). Wszystkie jego zbiory «Божия милосердия образов» należało odesłać do monasteru Nikoło-Piesznoszskiego (nikolski monastyr nad rzeczką Piesznoszka). Wszystkim ludziom na swojej służbie jak i urzędnikom swoim, zgodnie z moskiewską tradycją, wyznaczał wynagrodzenie i uwalniał od służby. W październiku umierający jeszcze nie posiadał sprawozdania od swoich urzędników o stanie ruchomego majątku w jego nowogrodzkich *wotczynach*, dlatego kwestia rozmiaru wynagrodzenia dla jego ludzi pozostała nierozstrzygnięta. Spis jego dłużników otwierał bojarzyn ks. D.M. Pożarski, przy którym zapisano dług w zbożu w wysokości 50 ćwierci żyta.

Ojciec i bracia (starsi?) Afanasij, Jegup i Piotr byli pochowani w antonijewym monastyrze, a matka i pierwsza żona – na Mołotkowie. Pod nazwą antonijewy monastyr najpewniej należy rozumieć antonijew-dymski monastyr (wyrdomska Antoniego Dymskiego pustelnia) 15 wiorst od Tichwina na brzegu jez. Dymskiego⁹⁷. Do tego mo-

⁹⁶ RGADA, zesp. 233 Печатный приказ, inw. 1, ks. 14, k. 84.

⁹⁷ В. В. Зверинский, Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи, с библиографическим указателем. Т. I. Преобразования старых и учреждение новых

nasteru przeniesiono mnichów ze zniszczonego w 1611 r. przez Szwedów Właamskiego Preobrażeńskiego monasteru, nie odbudowanego aż do pocz. XVIII wieku.⁹⁸ Na Mołotkowie, czyli w Michalickim Roźdestwo-Bogorodickim na Maletkowie (Michajłowski Malein – poświęcony niebiańskiemu opiekunowi założyciela dynastii Romanowych) żeńskim monasterze w Nowogrodzie na Targowej stronie (zlikwidowany w 1764 r.)⁹⁹. Obu miejscom rodowych pochówków zapisano po 100 rub. na zapis w wieczny synodyk i litanię. Po miejscach spoczynku rodziny za duszę swoją i rodziców umierający podarował nowogrodzkiemu monastyrowi (soborowi?) *Znamienija* Przeczystej Bogarodzicy (20 rub.), nowogrodzkiemu katedralnemu soborowi Sofii Premudrosti Bożej (20 rub.) i Jurijewskiemu monastyrowi (50 rub. – jako uzupełnienie poprzedniego daru), a na modlitwy za duszę swoją i swojej pierwszej żony – Pskowsko-Pieczerskiemu Przeczystieńskiemu Bogorodickiemu monastyrowi (30 rub.). Władał także *pomiestjem* w powiecie arzamaskim siołem Pieczerniki, miał także dwory w Darfaskowie i w samym Arzamasie. Pieniądze otrzymane ze sprzedaży całego posiadanego tam zboża zgodnie z testamentem podzielono między żonę (1/4), monastyr i żebraków (3/4).

Konie bojowe, na które mógł sobie pozwolić drugi sędzia Przykazu pomiestnego, jak i nagromadzony do końca służby arsenał, oczywiście, miały mało wspólnego z tym, na których i z czym wstępował na służbę nowogrodzki nowicjusz. U moskiewskiego dworzanina Jakowa Boborykina do 1629 r. w stajni stały: kabardyniec (argamak) dereszowatej maści i bojowy koń karej maści. Do kabardyńca była złożona krymska uzda, a do konia bojowego – uzda z siodłem z wojłokiem. Na wyjazdy na carską służbę Boborykin miał sajdak szyty złotem i srebrem; «оправную» (bogato zdobioną) szablę; drugą szablę, kupioną od skarbu – należy zakładać że po okazyjnej cenie lub w sprzyjających okolicznościach; trzy jego osobiste pistolety, z których dwa to pistolety do siodła z olstrami, a trzeci mógł być do pasa lub w ogóle raczej arkebuzem na pasie. Swoje konie bojowe i uzbrojenie Jakow Michajłowicz podzielił między braci: Nikicie dostał się kabardyniec i szabla a Iwanowi – koń z rzędem, sajdak i pistolety z prostą szablą.

W chwili śmierci J.M. Boborykin miał reprezentacyjną garderobę w postaci drogiego płaszcza dworskiego, nie licząc rzeczy codziennych: «иное мелкое платьишко и нагольное». «Платье золотоя» było ozdobione sznurowanymi «обрасцами», pożyczonymi u Maksyma Jazykowa. Sznurowanie wróciło do właściciela, a sam złoty płaszcz dworski przekazano bratu Mykicie z ciekawym komentarzem. Interesujący jako sam fakt wyjaśnienia właściciela – dlaczego oddaje ten płaszcz bratu Mykicie – jak i sama przyczyna: «потому, что по нем сделано». Oprócz złotego wyliczono i inny drogi płaszcz, nadworną futrzaną czapę bojarską, lazurową szatę (охобень) ze złotymi kutymi ornamentami i koronką jedwabną ze złotymi supłami i nanizanymi perłami, świcidelkami i wisiorami, szatę ze złotymi naszywkami i turkusowymi wstawkami perskiej roboty (кизылбашиские); «лобочная» i wiśniowa szata (odnorjadka) bez guzików; płaszcze, kaftany i wiele innych. Cała pozostała garderoba podlegała sprzedaży celem zabezpieczenia wydatków związanych z realizacją testamentu: tylko na modlitwy umierający dał jałmużnę do 80 świątyń moskiewskich. Największy dar dostał Nikoło-Piesznoszskij monastyr, razem ze stadniną koni: «А что в том селше Покровском животинного за-

монастырей с 1764–95 по 1 июля 1890 год, Санкт Петербург 1890, № 15, s. 75.

⁹⁸ Tamże, № 95, s. 109.

⁹⁹ Tamże, № 300, s. 184.

воду лошадей пашенных и кобыл нагайских и коров и овец и хлеб весь ржаной и яровой, и лес прежних лет и нынешней год».

Los Jakowa Michajłowicza Boborykina wyraźnie uwypukla nie tylko dramatyczną epokę czasów zamętu (smutnego wriemieni) początków XVII w., ale i obraz postępowania i myślenia najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli ludzi na służbie, jako głównej politycznie aktywnej siły społeczeństwa państwa moskiewskiego. Właśnie tych nielicznych, którzy w krytycznym momencie historii byli dla współczesnych wzorem duchowej stałości, odradzając zagubioną przez wielu moralną orientację. Zdolność społeczeństwa państwa moskiewskiego do wykreowania dostatecznej ilości takich ludzi stało się głównym fundamentem przezwyciężenia Zamętu (*Smuty*) przez ową społeczność i odrodzone przez nie państwo.

BIBLIOGRAFIA:

Źródła:

Российский Государственный Архив Древних Актов

- Ф. 1209. Поместный приказ. Оп. 3. Кн. 16854, Кн. 16855, Кн. 16857.
 Ф. 1209. Поместный приказ. Оп. 4. Кн. 6004.
 Ф. 210. Разрядный приказ. Оп. 4. Дела десяти. Кн. 120, Кн. 121.
 Ф. 396. Архив Оружейной палаты. Оп. 2. Кн. 205, Кн. 277, Кн. 278.
 Ф. 96. Сношения со Швецией. Оп. 1. Стб. 1616 г. № 12., Стб. 1617 г. № 9.
«Подлинные» боярские списки 1626–1633 годов. Сб. док. Сост. Е.Н. Горбатов. Moskwa 2015.
Алатырский Троицкий мужской монастырь. Документы 1612 – 1703 годов. Сост. В.Д. Кочетков, А.А. Чибис. Uljanowsk 2015.
Арсеньевские шведские бумаги. 1611–1615. Предисл. М.В. Муравьева и проф. С.Ф. Платонова. „Сборник Новгородского общества любителей древностей” Вып. 5. Nowogród, 1911. № XXI.
Акты служилых землевладельцев XV – начала XVII века [АСЗ]. Т. 3. № 93. № 549. № 553.
Описание Грамот Коллегии экономии. Т. 1: А–И. Подг. А.В. Антонов. Moskwa 2016. № 1351/247.
Записные вотчинные книги Поместного приказа 1626–1657 гг. Под ред. А. В. Антонова, А. Береловича, В. Д. Назарова. Moskwa 2010.
Народное движение в России в эпоху Смуты начала XVII века, 1601–1608: Сб. документов. Отв. ред. Н. М. Рогожин; сост. Р. В. Овчинников, В. И. Корещкий, М. Г. Кротов, Д. В. Лисейцев, Т. Б. Соловьева, Л. А. Тимошина. Moskwa 2003.
Описание Грамот Коллегии экономии. Т. 1: А–И. Подг. А.В. Антонов. Moskwa 2016.
Опись архива Посольского приказа 1626 года. Подг. В. И. Гальцов. Moskwa 1977.
Памятники истории Восточной Европы. Т. VIII. Осадный список 1618 г. Сост. Ю. В. Анхимюк, А. П. Павлов. Отв. ред. тома Б. Н. Флоря, Ю. М. Эскин. Moskwa - Warszawa 2009.
Приходо-расходные книги Казенного приказа / По инициативе и на средства сотр. АК кн. Г. Д. Хилкова. // Русская историческая библиотека. Т. 9. / Отв. за том член АК А. И. Тимофеев. Sankt Petersburg 1884.
Приходо-расходные книги московских приказов. Кн. I. Подг. к печ. С. Б. Веселовский [РИБ. Т. 28]. Sankt Petersburg 1912.
Русская историческая библиотека. Т. 35. Piotrogród 1917.
Русская историческая библиотека. Т. 9. Sankt Petersburg 1884.
Русский биографический словарь. Москва 1995 (репринт: Sankt Petersburg 1908).
Указные грамоты городовым воеводам и приказным людям 1613–1626 гг. / Отв. ред. И. В. Пугач. Moskwa 2012.
Сборник Императорского Русского исторического общества (СИРИО). Т. CXLII. Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-Литовским государством. Т. V. 1609–1615 гг. Изд. под наблюд. С.Ф. Платонова, под ред. С.А. Белокурова. Moskwa 1913.

Literatura:

- Антонов А. В. Родословные росписи конца XVII века. Moskwa 1996.
- [Барсуков А. П.] Списки городовых воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия: по напечатанным правительственным актам. Moskwa 2010 (репринт: Sankt Petersburg 1902).
- Белокуров С. А. Разрядные записи за Смутное время (1604-1613 гг.). Moskwa 1907.
- Богоявленский С. К. Московский приказной аппарат и делопроизводство XVI–XVII веков / Отв. ред. и авт. предисл. С. О. Шмидт; Сост, авт. вступит. ст, коммент, подгот. А. В. Топычканов. Moskwa 2006.
- Бутурлин Д. П. История Смутного времени в России в начале XVII века. Moskwa 2012.
- Веселовский С. Б. Исследования по истории класса служилых землевладельцев. Moskwa 1969.
- Горбатов Е. Н. Подлинный боярский список 1626 г., [w:] Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени. Вып. 3. Moskwa 2014.
- Замятин Г. А. «К Российскому царствию пристоят». Борьба за освобождение русских городов, захваченных шведами, в 1613–1614 гг. Сост. А. Н. Одинокоев, Я. Н. Рабинович. Под ред. Г. М. Коваленко. Nowogród Wielki 2012.
- Замятин Г. А. К вопросу об избрании Карла Филиппа на русский престол (1611–1616 г.). Jurjew 1913.
- Замятин Г. А. Россия и Швеция в начале XVII века. Очерки политической и военной истории / сост. Г. М. Коваленко. Sankt Petersburg 2008.
- Зверинский В. В. Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи, с библиографическим указателем. Т. I. Преобразования старых и учреждение новых монастырей с 1764–95 по 1 июля 1890 год. Sankt Petersburg 1890.
- Зенченко М. Ю. Южное Российское порубежье в конце XVI – начале XVII в. (опыт государственного строительства). Moskwa 2008.
- Кабанов А. Ю., Рабинович Я. Н. Смутное время начала XVII века: судьбы участников. Iwanowo 2015.
- Кобзарева Е. И. Переговоры Новгорода со шведами об избрании Карла Филиппа на русский престол, “Новгородский исторический сборник” [НИС]. Вып. 9 (19). Sankt Petersburg 2003.
- Кобзарева Е. И. Шведская оккупация Новгорода в период Смуты XVII века. Moskwa 2005.
- Коваленко Г. М. Я. М. Боборыкин, [w:] Великий Новгород. История и культура IX–XVII веков: энцикл. Словарь. Sankt Petersburg 2007.
- Козляков В. Н. Василий Шуйский. Moskwa 2007.
- Козляков В. Н. Герои Смуты. Moskwa 2012.
- Козляков В. Н. Смуты в России. XVII век. Moskwa 2007.
- Курбатов О. А. Военная история Смуты начала XVII века. Moskwa 2014.
- Лисейцев Д. В. Посольский приказ в эпоху Смуты. Moskwa 2003.
- Малов А. В. «Выход» и «выходцы» на завершающем этапе Смуты (1613–1619): определение терминологических границ (по данным расходных книг Казенного приказа) [w:] Смутное время: итоги и уроки: Сб. мат-в второй Всероссийской научной конференции. Иваново – Кохма – Шуя, 20–22 апреля 2012 г. отв. ред. к.и.н. А. Ю. Кабанов. Iwanowo 2012.
- Малов А. В. Новгородская новичная верстальная десятина 1601 г. [w:] Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени. Вып. 3. Москва 2014.
- Малов А. В. Пушкарского чина люди по данным расходных книг Казенного приказа в завершающий период Смутного времени. 1613–1619 гг. [w:] История военного дела: исследования и источники. 2016. Специальный выпуск VI. Русский «бог войны»: исследования и источники по истории отечественной артиллерии. Ч. II. (URL: http://www.milhist.info/2016/02/09/malov_18.09.2016)
- Мизис Ю. А. Воевода Московского царства (Р. Ф. Боборыкин на государевой службе). Tambow 2012.
- Петрова Н. Г. Скопин-Шуйский. Moskwa 2010.
- Рабинович Я. Н. Малые города Новгородской земли в Смутное время. Nowogród Wielki 2013.
- Рабинович Я. Н. Старая Русса в Смутное время. Nowogród Wielki 2011.
- Савелов Л. М. Родословные записи. Вып. 1. Moskwa 1906.
- Селин А. А. Новгородское общество в эпоху Смуты. Sankt Petersburg 2008.
- Селин А. А. Приезд принца Ганса Датского в Московское государство и Новгородский служилый город в 1602 г. [w:] Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени. Вып. 3. Moskwa 2014.
- Селин А. А. Русско-шведская граница (1617–1700 гг.). Формирование, функционирование, наследие. Исторические очерки. Sankt Petersburg 2016

- Селин А.А. Боборыкины, [URL: [http://sh.spb.hse.ru/data/2015/12/15/1134339266/](http://sh.spb.hse.ru/data/2015/12/15/1134339266/Gentry.rar) Gentry.rar (04.09.2016)]
- Скобелкин О. В. Ирландская рота на русской службе в последние годы Смуты, [w:] Шемрок. Ирландские исследования (история, политика, культура). Woroneż 1997.
- Скобелкин О. В. Служилые иноземцы и деятельность Джона Меррика в России (1614–1617), «Изв. Уральского гос. ун-та» 2007. № 49. Сер. 2: Гуманитарные науки. Вып. 13.
- Скобелкин О. В. Шотландцы на русской службе в середине 10-х годов XVII века, „Исторические записки: Научные труды ист. фак-та” Вып. 2. Woroneż 1997.
- Смирнов А.В. Боборыкины: история рода (XIV – середина XVIII века). Iwanowo 2015.
- Тюменцев И. О. Смутное время в России начала XVII столетия: Движение Лжедмитрия II. Moskwa 2008.
- Шепелев И. С. Труды по истории России в начале XVII столетия: в 2 т. Общ. ред. и коммент. И. О. Тюменцев, А. Л. Клейтман; предисл. Н. К. Сергеев, вступ. ст. И. О. Тюменцев. Wołogograd 2012.
- Якубов К. Россия и Швеция в первой половине XVII века. Сб. мат., извлеченных из Московского главного архива Министерства иностранных дел и Шведского государственного архива и касающихся истории взаимных отношений России и Швеции в 1616–1651 годах. Moskwa 1897.

Александр Витальевич Малов

Судьба одного человека Смутного времени: Яков Михайлович Боборыкин

Данная статья является вводит в научный оборот, неопубликованные и даже опубликованные, новые данные о Боборыкине (Бабарыкине) Якове Михайлов сыне († 15 октября 1629 г.). Яков Михайлович был истинным сыном своего, Смутного, времени и оказался самым известным и ярким представителем этого рода. Он сделал головокружительную карьеру от провинциального помещика новгородца Деревской пятины до второго судьи Поместного приказа. У истоков этой карьеры был вовремя сделан переход от службы Шведам к службе новому царю, захватившему власть в Москве.

Summary

Aleksandr Malov

The fate of one person from the Time of Troubles: Jakow Michajłowicz Boborykin.

This article is a rough drawing that at the same time is introducing newly found published and non-published biographical details about Jakow, the son of Michail Boborykin who died on 15th October, 1629. Boborykin was a man typical for the Time of Troubles period but in the end, he turned out to be the most popular and the most distinctive member of his family. He made a staggering career from a provincial nobleman to a Second in line Judge (org. *б Приказ Помыестный*). The starting point of this career was the swift move from serving the Swedes to serving the new Tsar who has just assumed power in Moscow.

